

CSÉBY GÉZA

DUKAI TAKÁCS JUDIT KÉZIRATOS VERS-FÜZETEI

1983-ban a Festetics György gróf által életre hívott keszthelyi Helikoni ünnepségekkel kapcsolatos kutatásaim során került kezembe a keszthelyi Balatoni Múzeum irattárában három, pár lapból álló, kékes, illetve zöldes cérnával összefűzött, aranymetszéssel ékített és kézzel merített papírból álló füzetecske. A három füzet Dukai Takács Judit,¹ minden bizonnyal saját kezével, a keszthelyi Helikonra írt verseit tartalmazza.

A KESZTHELYI HELIKONI ÜNNEPEK

Berzsenyi Dániel 1816. november 15-én így ír *Festetics Györgynek*: „Rumi megajándékoza engem a Georgikonnak legújabb nyomtatványival. Elhültem — elháltam, látván, hogy azok mind németek! — Én. Keszthelyben egy magyar Weimart óhajtok látni! A nemzetiség minden, s nincs enélkül semmi boldogság. Minek töltjük csüreinkeket, ha azokat oltalmazni nem tudjuk, nem tudjuk pedig, ha nemzetiségünket elvesztjük.”² Berzsenyi tehát felveti egy irodalmi központ megvalósításának lehetőségét, a „magyar Weimar” eszméjét. Festetics már érlelgethette magában e gondolatokat, hisz mintegy két hónap elteltével megérkezik a gróf meghívója Berzsenyihez: „Azért, hogy beteljesedjen a Niklai Bölcsnek, akinek dicshírét a *halandóság köde el nem éri*, előrealó mondása: íme, itten Keszthelyen Böjtelő havának, azaz febr. 12-én akarván Felséges Urunknak születése napját ülleni, az ifjúságot Helikonra vezetni kívánjuk, hogy az úgynevezett declamatico által a magyar, német és deák írásszerzésben jó ízlésre kapjon. De a Helikonra vezető Kalauz nekünk szükséges. Bátorkodunk tehát a somogyi Kazinczyra vetni szemeinket és azon napra való magamegalázására kérni. Lesznek talán több pártfogóink is, akik hívásunkat nem vetik meg, hogy összevetett vállakkal ezen

---

¹ A költő neve Takács, de főleg Takách formában ismeretes. Dolgozatomban a Takács formát választottam, mivel a jelzett kéziratokban ezen írásmódot alkalmazta a szerző.

² Berzsenyi levele gr. Festetics Györgyhez 1816. nov. 15-én. (Berzsenyi Dániel összes művei. Gondozta: Merényi Oszkár Bp. Szépirodalmi 1978. — továbbiakban: Berzsenyi összes) pp. 481—482.

töretlen ösvényen tanácsot adjanak és vezéreljenek, oktatóknak, mint kell az idővel élni s bölcsen örülni."³

A Helikoni ünnepségek öt alkalommal kerültek megrendezésre. 1817, 1818 és 1819 februárjában a király születésnapjához kapcsolódva és 1817, 1818 májusában a georgikoni vizsgák" alkalmával. Az összejövetelek díszes külsőségek között folytak. Részt vettek rajtuk a Festetics-féle iskolák közül a Georgikon, a gimnázium, a zeneiskola tanulói, tanárai és a meghívott tudósok, költők, írók, magas beosztású tisztviselők. Többek között Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Sándor, Szegedy Róza, Dukai Takács Judit, Pálóczi Horváth Ádám, Kazinczy Klára, Kultsár István, Nagyváthy János, Ruzsák József.⁵ Az első Helikonon elhangzott *magyar nyelvű* verseket Festetics ki is nyomtatta a keszthelyi Perger-féle nyomdában.⁶

Nem kerülhetjük meg, mert lényeges és meghatározó momentum az ünnepek vonatkozásában is a nyelvújítási harc. Hiszen itt van a Helikonon a *Tövisék és virágok* miatt megsértődött Kisfaludy, itt van a *Mondolat*⁷ kiadásában részt vállaló Ruzsák apát, de itt van a Kazinczyval levelező Berzsenyi és Horváth Ádám is. Nem e dolgozat témája ezen ellentétek taglalása, ám leszögezhetjük, hogy a sokszor ortológusok fellegvárának tekintett Keszthely nem lehet ily egyszerűsítéssel, egyoldalúan megítélni. *Nem Széphalom ellenpólusa volt.* Véleményem szerint éppen Festetics pártokon való felülemelkedése, közvetítése a két tábor között tette lehetővé, hogy a helikonok ne mérgesítsék, de enyhítsék a feszültségeket. Úgy tűnik ez is közrejátszott abban, hogy Kazinczy megírja híres, a nyelvújítási harcot záró *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*⁸ című munkáját.

³ Idézet Berzsenyi Kazinczynak írt leveléből 1817. jan. 13-án. (Kazinczy Ferencz levelezése. A MTA Irodalomtörténeti Bizottsága megbízásából közlése: Dr. Váczy János. Tizenötödik kötet. Bp. 1905. MTA kiadása, pp. 23—25.) Megjegyzendő, hogy e levél keltét Merényi jan. 12-e teszi. (Berzsenyi összes, pp. 407—408.)

⁴ Georgikon: Európa első rendszeres mezőgazdasági felsőfokú oktatási intézménye Alapítója Festetics György gróf 1797-ben. (Lásd részletesen: Georgikon 175. Szerk. Sági Károly.) Bp. Mezőgazdasági 1972.

⁵ Ruzsák József. Filozófus, nyelvész, egyházi író. (Pápa, 1779—Veszprém 1851.) Pápán és Győrött végezte iskoláit, majd teológiai tanulmányait Veszprémben és Pozsonyban. 1814-től keszthelyi plébános, 1834-től veszprémi kanonok. Ellensége volt a nyelvújításnak, segítette a *Mondolat* közrebecsajátását. Bölcséleti műve: *A filozófiának előljáró értekezései — a Magyar Minerva ötödik köteteként jelent meg 1812-ben.* Harmath István—Katsányi Sándor: Veszprém megye irodalmi hagyományai. Negyedik bővített kiadás. Veszprém, 1984. p. 241. Továbbiakban Harmath—Katsányi 1984.

⁶ Helikon I. Keszthely, 1818.

⁷ Kazinczy Ferenc: *Tövisék és virágok. Széphalom*, 1811. Ezzel a kis verseskötettel indult el a nyílt nyelvújítási harc. A Kisfaludyt sértő vers: Himfy (p. 24.) *Mondolat*. Kiadva: *Dicsalomban* 1813. A nyelvújítást, annak túlkapasait kifigurázó mű. Nem titkoltan Kazinczy-ellenes éllel megírva. Lásd még: Harmath—Katsányi 1984; Pennaháborúk. Nyelvi és irodalmi viták 1781—1826. (összeállította Szalai Anna) Bp. Szépirodalmi 1980.

⁸ In: *Tudományos Gyűjtemény* 1819. évfolyam.

Tudjuk, hogy végül a sértett Kazinczy is megenyhült a gróf iránt és versben köszöntötte.⁹ Festetics pedig fát ültetett a széphalmi mester tiszteletére. E két momentumot nem lehet csupán üres gesztusnak tekintenünk, mert sem Festeticsnek, sem Kazinczynak ilyenekre nem volt szükségük.

A Helikoni ünnepek helyét, értékét, tartalmát sokan és sokféleképpen próbálták megközelíteni, megítélni. A tartalmi vitákon túl leginkább a király születésnapjának megünneplése szálka az ítések szemében. A képlet pedig könnyen feloldható. Keresztury Dezső szerint „... az ártatlan Helikoni ünnepek is szemet szúrtak a titkos rendőrség ágenseinek. (...) a kétféjű sas uralmán örökdő hatalom elől sok mindent álcázni kellett.”¹⁰ S éppen ezért — mutat rá Sági Károly — a jezsuiták diplomata művésze lép előtérbe (ti: Festeticsnél. CS. G.) életében.¹¹

Festetics halálával (1819) megszűntek az ünnepek. Fia László, bár sokat áldozott kulturális célokra, a Helikoni ünnepek folytatását mégsem tartotta érdemesnek. Pedig *jelentősége komoly volt, és hatása is méltó azokhoz, akik létrehívták. Újjászülető irodalmunk bölcsőjénél ott állnak a keszthelyi Helikon géniuszai is.* — írta már idézett művében Keresztury.

DUKAI TAKÁCS JUDIT A MAGYAR POÉTRIA

Kemenesalján a Takácsok ősi fészke Duka. Itt született 1795. augusztus 9-én a magyar irodalom kedves, nőies, halk szavú költőnője, Dukai Takács Judit. Neveltetésére apja nagy hangsúlyt fektetett. Nemcsak a háztartásban, de a művészetekben is járatos leány volt. Erre enged következtetni Németh Pál Dukai Takács Istvánnának (Judit édesanyjának) írt halotti búcsúztatója: „(...) Kedves JUDITH LÁNYOM!” Mi lelt édes lányom? Szép retzés — ruháid/ Mint hevernek szélllel, componált kótáid./ Gyors — billegésre lankattak ujjaid./ Reszketnek el-hervatt kedves ajakaid.” A szerző a mű lábjegyzetében még tudomásunkra hozza, hogy „Ezen igen jeles nevelésű Kis-Aszszony a Muzsikában szépen jártas.”¹² (1. kép)

Dalai már közkézen forogtak, ám az igazi elismerést mégis 1814-ben kapta, amikor az Itáliából hazatérő ifjú Wesselényi Miklós báró, Pataky Mózes — az ifjú báró nevelője — és Döbrentei Gábor meglátogatták ismerőseiket; Niklán Berzsenyit, Keszthelyen Festeticset, Sümegen Kisfaludy Sándort. Ebből az időből származik Festetics György Georgikonjának emlékkönyvében¹³ a látogatást megörökítő és a gróft dicsőítő beírás:

---

⁹ Kazinczy Ferenc: Gróf Festetics Györgyhez. Megjelent: Magyar Kurír, 1819, február 23.

¹⁰Keresztury Dezső: Festetics György és a magyar irodalom. In: Irodalomtörténeti Közleményeik 1963/5.

¹¹Sági Károly: Adatok Festetics György és munkássága értékeléséhez. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 6. kötet Veszprém 1967. pp. 329—344.

¹²Németh Pál: Egy, a maga nemét feddhetetlen kegyes élete, ditséretes és felséges tettei álltai... Dukai Takács István úr kegyes kedvvel házos-társában egészen fel talált, szomorú el-temettetése alkalmatosságával... meg esmértetett. Szombathely. Perger 1811.

¹³Található: Helikon Könyvtár, Keszthely, Manuscript 50.

„A ki a' haza-szeretet szent oltárán áldozik fenn marad annak neve 's a késő maradék áldani fogja.

B. Wesselényi Miklós"

1.kép

Az eredeti kép egy a Festetics György által Dukai Takács Juditnak ajándékozott porceláncsészén található. E képet Vadász Norbert is közölte idézett művében.

„A' Honny javáért gyuladozó fiu
Elmegy majd porodhoz ó Nemes!
És felemelkedett lélekkel fogja áldani
tettidet.

D. G."

(A D. G. természetesen Döbrentei Gábor.)

Kisfaludyt és Sümeget elhagyva Vas vármegyébe indultak, Döbrentei édesapjához Újfaluba, majd Dukai Takácsékhoz Dukára. A látogatás jól sikerült. A fiatal költő versei tetszettek, s különösen Döbrentei vette pártfogásba. E látogatáskor tőlük kapta a Malvina költői nevet is. Ezt követően szinte az egész magyarországi költőtársadalom megismerte. Lényeges a rokon Berzsenyivel való kapcsolata, ki saját ízlésének megfelelően (nem mindig szerencsésen) próbálta egyengetni pályafutását, óvta a költői túlkapasoktól, Kisfaludytól, Csokonaitól.

Berzsenyi igaz szívvel segítette s ebben nem kis része volt annak, hogy a niklai remete gyengéd érzelmeket táplált Dukai Takács Judit, „Dudi” iránt. Most már szinte természetes lett, hogy levelezett Kazinczyval, Kisfaludyval, Kis Jánossal. Első, nyomtatásban is megjelent verse *Döbrentei Gábor barátomhoz Erdélybe* 1814 szeptemberében született, a már említett látogatást követően. Az epistolát 1815-ben közölte az Erdélyi Múzeum III. kötete. Ekkor születhetett a *Báró Wesselényi* is.

1817. február 11—12-re Dukai Takács Judit meghívást kapott Festetics Györgytől a keszthelyi Helikonra. Itt alkalma volt találkozni Berzsenyivel, Kisfaludy Sándorral, Pálóczi Horváth Ádámmal. Majd a meghívásoknak eleget téve részt vett az 1817. május 20—21-i, az 1818. február 12-i és végül az 1818. május 19—20-i Helikonon is. 1819. február 16-án csupán versét küldte el. Ekkor már férjnél volt. 1818. augusztus 9-én lépett frigyre Geöndötz Ferencsel, aki kevésbé volt érzékeny Helikon múzsáira. Nem volt szerelmi házasság. Elsősorban családi körülményei, lassú költői haldoklásához vezettek.

Tizenöt évi házasság után maradt özvegyiségre. Két évi gyász után Patthy István táblabírónak nyújtotta kezét. Első házasságából két leány, a másodikból egy fiú született.

Halála előtt még egyszer kezébe vette a tollat, s tükröt tartva élete fájdalmas történései elé, megírta *Az én sorsom*, című utolsó versét.

1836. április 15-én halt meg 41. életévét be sem töltve, Sopronban.

A KESZTHELYI KÉZIRATOK

Dukai Takács Judit négy Helikonon vett részt, de csupán három Helikonra készített füzetecskéje van a Balatoni Múzeum birtokában.¹⁴ Vajon készült-e több? Ha igen, megsemmisült-e, avagy lappang?

A kézirat borítója ad eligazítást arra vonatkozóan, hogy az melyik Helikonra íródott. Az 1817 februári füzet címlapja azonban hiányzik, így csupán a versek alapján lehet azonosítani melyik ünnepegről van szó.

¹⁴ Balatoni Múzeum Adattára 69. 45.1.

A kéziratok, amelyek a tulajdonosi bélyegző tanúsága szerint Jánossy Auréltól származnak, nem kevés meglepetéssel, sőt némi irodalmi csemegével is szolgáltak.

Az 1817 februári füzet 18,5x24 cm nagyságú. A borító, az első lap (amelyen az első vers címe volt olvasható), valamint a két hátsó hiányzik. Ezek minden valószínűséggel az évek során együtt tűnhettek el. A fentieket nem számolva a kis füzet 20 részben számozott oldalon közli a verseket. A kéz-

Episzele.
Nagy Melósája Tolnai Gyöfj Tesztis
Gyögy, 47 Es. Köt. Hamarás,
es többi Likre Jánossy-ék
Ö Belsősiájához.

12. k. Tolnai Gyöfj-ék.
Jana: magával hozza Dubai Tarkis Tarkis 12. febr. 1817.

Berzseny sajátkezű írás:

1. Magyarországi Kézirat 1817. nov. 20. n.
x. Berzseny

2. kép

Berzsenyi és Perényi jegyzete az 1817. február 12-re készített keszthelyi kéziraton.

irat versoján is van szöveg. Minden címnek külön oldalt szentel a füzet írója. A versek sorrendje a következő:

Örvendező versek felséges I. Ferenc ausztriai császár s felkent magyar koronás királyunk születése napjára.¹⁵

A Halálról Nagy Méltóságú Vázsonkői Iffjabb Gróff Zichi (sic!) Károly Cs. Kir. Kamarás és belső Titkos Tanácsos Úr Ö Excellentiája Hites Társának Született Nagy Méltóságú Tolnai Gróff Festetics Juliánna árnyékához.¹⁶

Epistola Nagy Méltóságú Tolnai Gróff Festetics Györgyhez Cs. Kir. Kamarás és belső Titkos Tanácsos Úr ö Excellentiájához 12 dik Februariusban 1817.

Az Epistola utolsó része a már fent említettek miatt hiányzik. Az utolsó töredékes mondat a következő: „*Széllyednek már Literatúránk egéről a sürü fellegek, ki emelték Hazánk*”.

A füzet érdekessége még két bejegyzés az utolsó vers címét tartalmazó oldalon. A szépen kalligrafált írástól elütő, korabeli, férfias írás mintegy jegyzetként tájékoztat bennünket az oldal közepe táján: *Irtá 's magával hozta Dukai Takács Judith 12 feb 1817*. Ez az alapvető bizonyíték arra vonatkozóan, hogy Dukai Takács Judit sajátkezű írásáról van szó. Ugyanezen oldal jobb alsó sarkában szálkás huszadik századi, a fenti mondatra utaló jegyzet: „*Berzsenyi sajátkezű írása. L. Veszprémi Hírlap, 1912. nov. 20. sz. Dr. Perényi J.*” (2. kép) Az utóbbi írás, amint majdan látható lesz, sok fejtörést és nem kis munkát okozott a két Dukai vers megjelenését illető kutatásokban.

A második füzetecske *1817 májusára* készült. (18,5x23 cm 20 oldal, részben számozott. A kézirat versoján is szöveggel.) Sértetlen, teljes példány. Címlapján a következő felírás: *Keszthelyi Heliconra készült munkáji Takács Judithnak. Május 21 dikére 1817*. A címlap belső oldalán pár átlós vonallal áthúzott sor. Az áthúzás oka és ideje ismeretlen, de a vers magáért beszél, s némi adalékul szolgál az oly sokszor rosszul vagy tévesen megítélt keszthelyi Helikoni ünnepek elkötelezettségéről.

Szép Magyarnek lenni! 's hát? Magyar Királynak Kiből hiv Népei
kész Atyát csinálnak
Szép Magyarnek lenni! 's hát Magyar királynak? Kit Királynak
termett Jobbágyok szolgálnak.
Budán 2 dik Jun. 1792

Horváth Ádám

A verset Horváth Ádám négy nappal I. Ferenc Budán magyar királlyá való koronázása előtt írta. Semmiképpen nem hallgathatjuk el a vers politikai élet és éppen ezért szerfeletti veszélyességét írója, terjesztője, hallgatója számára.

A füzetben a versek a következőképpen sorakoznak:

Felséges Ferdinánd Károly Austriai Fő Herczeg és 'a Magyar Szent Korona örökösséhez.¹⁷

---

¹⁵ A címet egyelőre s itt, Vadász Norbert: Dukai Takács Judit élete és munkái Bp. 1909. című kötetéből kölcsönöztem.

¹⁶ Vadász i. m.-ben a vers címe: A halál hatalma.

¹⁷ Vadász i. m.-ben a vers címe: Hazafiúi szózat Felséges Ferdinánd Károly.. .stb.

Feld Blumen. Gewidmet Am Geburst Tage der Josephiene gebohren Fürstin von Hohenzollern Hechingen, vermahlter Gräfin Festetics von Tolna. 14 sten May 1817.

Pásztori Áldozat. Tekéntetes Horváth Ádám Tábla Biró Úrnak Hazánk Orpheussának születése napjára. 11 dik Maj 1817.

A versek a Feld Blumen kivételével ismertek. Megtalálhatók a *Vadász Norbert* csornapremontrei kanonok igényesen összeállított, mind a mai napig egyetlen ilyen vállalkozás a *Dukai Takách Judit élete és munkái* című. Budapesten 1909-ben a Franklin Társulat nyomdájában napvilágot látott kötetében. A Feld Blumen verssel sem itt, sem későbbi kiadványokban nem találkoztam. Feltűnt azonban, hogy a verscím előtt ceruzával apró ovális jel látható — egyértelműen utólagos kézjegy.

A harmadik füzet 19x24 cm, és 14 számozatlan oldalon (a kézirat) versoján is szöveggel), közöl verseket. A borító felirata: *A Keszthelyi 4 dik Heliconra Készült munkái Takács Judithnak. 20 dik Máj 1818.*

A füzetben található versek sorrendje:

*A Keszthelyi Vidék.*¹⁸

Búcsúzás. Tekintetes Ásbóth János Praefectus Úrtól
'*A Muzsikához.*

A Búcsúzás szintén nem található Vadász előbb említett könyvében, sem a későbbi Dukai Takács Judit kiadványokban. Ennél a versnél szintén megtaláltam a cím előtti ovális jegyet.

Az ovális jelet megtaláltam '*A Muzsikához* című versnél is. Itt azonban — legalábbis részben — más dologról van szó. Vadász Norbert könyvében, de a későbbi kiadványokban sem található ilyen című vers. A tíz versszakos Isteni elmetalálmány/Bájloló ömledezés! kezdetű költemény azonban *Három szép érzés* címmel már ismert.¹⁰ Csupán az utolsó versszaka más a Helikonra szánt versnek, tehát a kéziratban lévő változatnak.

A tulajdonképpeni kérdés az, publikált-e a két említett költemény, illetve a harmadik két változata avagy sem. Kiindulási alapom az volt, hogy 1909 előtt nem jelenhettek meg, hisz akkor a roppant precízre törekvő és minden fellelhető anyagot a legrészletesebben felkutató Vadász Norbert bizonyára rájuk akadt volna, s közli őket művében. De nem találtam egyetlen 1909 utáni dolgozatot, könyvet, folyóiratot, amely a két versről, illetve a változatokról említést tenne. Nincs a Dukai Takács Judit válogatott versel kötetben sem, amelyet a költő halálának 150. évfordulóján adtak ki 1986-ban.²⁰ Az ovális jel viszont arra enged következtetni, hogy valaki már megtalálta s megjelölte azokat.

Egyetlen konkrét pontot tudtam felfedezni a kéziratok áttanulmányozását követően, méghozzá az első füzet legutolsó versének, az Epistolának címe melletti aprócska bejegyzést: *Veszprémi Hírlap 1912. nov. 20.*

E hetilap teljes évfolyamai ritkák. A fenti számot keresve jutottam el a Veszprém megyei Levéltárba, ahol bebizonyosodott, hogy a XX. évfolyam-

---

¹⁸ Vadász i. m.-ben a vers címe: A Keszthely-vidék leírása.

¹⁹ Vadász i. m.: pp. 84—87.

²⁰ Az én képem. Dukai Takách Judit válogatott versei. Sárvár, 1986.

ban (1912) nincs november 20-i keltezésű szóm, mivel e napon nem jelent meg a hetilap. Nyilvánvaló, hogy elírás történt. De vajon az évben, hónapban, vagy napban? A kutatást a XX. évfolyamnál kezdtem, s viszonylag rövid keresés után leltem rá egy cikkre, amelyik a lap november 10-i számában jelent meg *Dukai Takách Judit kiadatlan költeményei* címmel, dr. Perényi József²¹ tollából. A cikkből megtudjuk, hogy „*Jánosi Gusztáv*²² *hagyatékából került kezeimhez három aranysegélyű füzetke, amelyek Dukai Takách Judith-nak a Keszthelyi Helikon számára készült munkálatait foglalja magába a költőnő eredeti kéziratában.*” A széljegyzet szerint a füzetek jelenleg dr. Jánosi (sic!) Aurél birtokában vannak. Két dolgot tudhatunk meg ezen felül a kis dolgozatról. Már akkor csak három füzetről van a tulajdonosnak tudomása, valamint bizonyítható az, hogy az első füzet még teljes épségben megvolt, hisz Perényi közli a borítón található címet is: *Keszthelyi Helikonra készült Munkái Takách (sic!) Judithnak. Keszthelyen Februárius 12-dikén 1817.* A Takách névforma valószínűleg önkényes átírata Perényinek.

Cikkében a szerző vitába száll Vadász Norberttel akkor, amikor „A világi élet legdicsőbb sugárja/ országok kormányát bölcsen vezérelni” kezdetű versről polemizál. „Az elsőnek címe — írja az első kéziratról — *Felséges 11. Ferentz Romai és Austriai Császár és fel kent Magyar Koronás Királynak születés napjára.* Vadász Norbert téved, amikor állítja, hogy költőnő ez alkalommal *Ferenc király* érdemeiről szóló költeményét olvasta fel.” Perényi itt egy elírásra hívja fel a figyelmet. Vadász idézett művének Dukai Takács Judit életrajza fejezetében (32. oldal) a következőket írja: „Majd két költeményt olvasott fel: *Ferencz király* érdemeiről (midőn Keszthelyen keresztül utazott) és a *Halál hatalmáról* (Festetics Juliánna sírjára).” Ez a *Ferencről* szóló vers azonban nem azonos a kéziratban szereplő és a Helikonon felolvasottal. Vadász csupán itt ejtett hibát, a költemény közlésénél azonban már nem jegezte meg lábjegyzetben — mint azt valamennyi Helikonra írt versnél megtette — miszerint felolvasták, vagy bemutatták az ünnepen. Egy tény: Habsburg II. *Ferencről* (1768—1835) van szó, II. Lipót császár fiáról, német-római császárról (1792—1806), I. *Ferenc* néven magyar és cseh királyról (1792—1835) és osztrák császárról (1804—1835),²³ *Ferencről*, kinek *deklaráltan* születésnap- Ját ünnepelték a februári Helikonon.

Perényi a dolgozat tanúsága szerint három ismeretlen verset közöl, amelyek nem jelentek meg Vadász kiadásában.

---

²¹Dr. Perényi József. Irodalomtörténész (Bp. 1871. Bp. 1938.) Behatóbban irodalmunk utolsó századával foglalkozott. Jelentősebb önálló művei: Irodalomtörténet - írásunk első munkásai (Nagykanizsa 1902.) Dugonics András színművei (Sátoraljaújhely 1903.), Jánosi Gusztáv (Veszprém, 1912.), Aranka György Erdélyi Magyar Nyelvmívelők Társasága (1916). Harmath—Katsányi 1984. p. 326.

A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 2. kötet Bp. Akadémiai 1975. is jelzi Perényi ezen cikkét.

²²Jánosi Gusztáv műfordító (Veszprém 1841—Veszprém 1911.). Veszprémi kanonok. Versekkel indult él irodalmi pályáján, de Arányi János biztatására áttért a műfordításra. Legjelentősebb fordításai: Milton: *Elveszett paradicsom*, Tasso: *Megszabadított Jeruzsálem*. Harmath—Katsányi 1984. p. 321.

²³Gonda Emil—Niederhauser Emil: *A Habsburgok*. Bp. Gondolat, 1977. (p. 343.)

A három költemény: Feld Blumen, Búcsúzás, 'A Muzsikához. Mi azonban már tudjuk, hogy Perényi pontatlanul vizsgálódott, mert csupán a címekeket azonosította, magát a szöveget nem. Akkor ugyanis rájött volna, hogy a harmadik vers esetében csupán az utolsó versszak érdekes ilyen szempontból. Perényi teljes munkásságának ismerete hiányában végül nem tudom megállapítani, helyesbítette-e a későbbiekben tévedését avagy sem.

Egy dolgot Vadász és Perényi nem tud feloldani, mint ahogy hosszú kutatásaim alatt nekem sem sikerült bizonyítanom; melyik helikoni ünnepre hozta magával a költő *Serkentés a magyar Múzsákhoz* című költeményét? A tartalmát illetően mindenképpen helyes a cím alatti jegyzés; *Mondatott a hallhatatlan Festetics György keszthelyi Helikonjában*, ám dátum — a többi bizonyíthatóan Helikonon elhangzott verssel ellentétben — nincs. A három kézirat sem tartalmazza. Feltételezhetjük tehát, hogy *kellett lennie egy negyedik, azaz 1818 februárra írt füzetnek is, amiben a fenti vers benne volt.*

A PANNONHALMI KÉZIRATOK

A budapesti *Petőfi Irodalmi Múzeum* 1987—88-ban nagyszabású időszak kiállítást rendezett *Kazinczy és kora (1750—1817)* címmel. A rendkívül gazdag anyag megtekintését követően hívta fel figyelmemet *Németh József* irodalom-történész, múzeumigazgató arra, hogy az egyik tárlóban Dukai Takács Judit helikoni kézírata található. Gondolván, hogy a keresett füzetéről lehet szó, mindenképpen szükséges volt az azonosítása. A kézirat csupán a tárlóban, kirakott állapotban volt megtekinthető, mert a kiállítási anyagot megbontani akkor nem lehetett. Az első pillanatra feltűnt, hogy a tárlóban látott kézírás és a Balatoni Múzeumban őrzött füzetek kézírása ugyanazon személytől származik. Feltűnt ugyancsak a kézirat viszonylagosan jobb állapota, valamint az, hogy az anyagot megvédendő a lapokat kemény táblába, könyvszerűen bekötötték.

A későbbiek folyamán sikerült megszereznem az egész kézirat fénymásolatát.²⁴ Mivel a *Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár* tulajdona volt,²⁵ elsősorban tőlük kellett engedélyt, valamint tájékoztatást kérni a szóban forgó anyaggal kapcsolatban. Az engedélyt megadó levélben az azóta elhunyt *Szabó Flóris* főkönyvtáros a következőket írta: „*Idekerülésükről sajnos nincs semmi adatunk, valószínűleg, hogy valamelyik irodalmár bencés (Guzmics Izidor?)²⁶ hagyatékából, avagy ajándékából került könyvtárunkba. Csak az a 33 oldal van, amit a kiállításraadtunk.*”

---

²⁴ Birck Edit osztályvezető (PIM) jóvoltából.

²⁵ Kézirat jelzete: 10 a. E. 7/2.

²⁶ Guzmics Izidor. Költő, műfordító, nyelvész. (Jánosfa 1786—Bakonybél 1839.) Bencés szerzetesként több helyen tanított, 1832-től haláláig Bakonybélben volt apát. Itt szerkesztette az Egyházi Tár című folyóiratot, írta kiemelkedő nyelvészeti tanulmányait, s görög drámafordításait. A nyelvújítás lelkes híve volt. Állandó levelezésben állt Kazinczyval. Harmath—Katsányi 1984. p. 203.

Végül is nem a keresett kézirat (1818 február) került elő, hanem a Balatoni Múzeumban található három közül az 1817 februárival és az 1817 májusival azonos.

A két helyen fellelhető kéziratok összehasonlításánál az alábbiakat lehetett megállapítani.

A pannonhalmi kéziratok teljesek, épek. Az 1817 februárinak borítóján a felirat: *Keszthelyi Helicon első Ünnepére készült munkáji Takács Judithnak.*

12 dik Feb: 1817. Tehát némi eltérést mutat Perényi idézett cikkében megjelent címtől. A kézirat jóval apróbb betűkkel íródott, mint a Balatoni Múzeumban található. A másoló (Dukai Takács Judit) úgy tűnik, „ökonomikusabban” bánt a hellyel és a papírral. A lap minden részét kihasználta, szemben a másik kézirattal, ahol még a címek is külön oldalra kerültek. Tizennégy oldalon közli a verseket, ellentétben a másikkal, ahol ugyanezt — hozzá számítva a hiányzó oldalakat — mintegy 26 oldalon teszi meg. (E pannonhalmi kézirat 13-(-1 (címlap) számozott lapot tartalmaz a kézirat versoján is szöveggel.)

Az első vers címe: *„Felséges második Ferencz Austriai Császár és fel kent Magyar Koronás Királynak Születése Napjára 12 dik Feb. 1817.”* Felbukkant lóhát ugyanazon vers harmadik címváltozata is. Úgy gondolom, hogy Vadász, de talán Perényi címével is ellentétben ezt kellene jelen esetben elfogadnunk. Egy gondolat azonban óhatatlanul felmerül a vers olvasása közben, ismerve a többi kéziratot is. *1817 februárjában* Dukai Takács Judit Ferenc dicsőítésével kezdi a füzetet, *ugyanezen év májusában* már Horváth Ádám előbb említett versével, amely természetesen ugyanazon Ferencről szól — *de micsoda ellentétes előjellel!*

A pannonhalmi második kézirat (1817 május) szinte teljes egészében megegyezik a keszthelyivel. Tizenkilenc oldalon közli a verseket, tehát csupán egy oldallal rövidebb, mint a másik. (Mivel egy kötetbe van kötve az előzővel itt folyamatos az utólagosan beírt számozás, tehát 15. sorszámossal kezdődik és a 33.-al fejeződik be. A kézirat versoján is szöveggel.) Hasonlóan megtalálható a Horváth Ádám idézet, de áthúzás nélkül. A harmadik mű címéből viszont kimaradt a *„Pásztori áldozat”,* míg a cím többi része: *Tettes (sic!) Horváth Adám Tábla Bíró Úrnak Hazánk Orpheussának... stb.,* ugyanaz, mint a keszthelyinél.

A rendelkezésre álló anyagok birtokában, az eddig tudottakból egyértelműen következtethetjük, hogy Vadász Norbert sem a keszthelyit, sem a pannonhalmit, Perényi József viszont a pannonhalmi kéziratot nem ismerte.

AZ MTA KÖNYVTÁRÁBAN TALÁLHATÓ KÉZIRAT

Weöres Sándor a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból összeállított antológiájában²⁷ Ritoókné Szalay Ágnes tájékoztatását felhasználva felhívja a figyelmet az MTA Könyvtára Kézirattárában fellelhető Dukai Takács Judit kéziratokra. E kéziratokról Vadász Norbert is tud; Dukai Takács Judit verseit „... Horváth József Elek 1829-ben, tehát a

---

²⁷ Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Bp. Szépirodalmi 1977.

költő életében összegyűjtötte s a Magyar szépnem tudósi és írói című bevezető értekezéssel és jegyzetekkel ellátva ki akarta adni.²⁸

A kézirat elsősorban abból a szempontból volt érdekes a számunkra, hogy a három általunk kutató versre tartalmaz-e utalást, s ha igen mit. Esetleg ezekkel kapcsolatban változatokat. Sok reményt nem lehetett az eredményhez fűzni, hisz Vadász ismerte a kéziratot, sőt amint azt az anyag áttanulmányozása után megállapítható, néhány jegyzetét át is vette. Ezt általában Horváth aláírással különböztette meg a kötetben.

A kézirat²⁹ 13,5x22,5 cm nagyságú borítóba kötött. A kéziratok papírjának nagysága jobbára azonos, de kisebb részt változó. A bekötést követően a lapokat grafittal megszámozták, de megmaradt az eredeti számozás is.

Az anyag gerincét mindenképpen Horváth József Elek³⁰ feltehetően saját kézzel írt és kiadásra szánt — „*Dukai Takács Judit munkái*” kézírata alkotja. Ennek fejezetei a következők, ahogy Horváth József Elek kézírása alapján összegezhetjük. *Dukai Takács Judit munkái kiadta Horváth József. (sic!) Elek I. rész. Énekek.; Dukai Takács Judit munkái kiadta Horváth József Elek II. rész. Levelek; A' Magyar Szép Nem, tudósi és írói. írta Horváth József Elek.* Ez a grafitos számozás alapján a 128. lapnál fejeződik be.

Ezt követően Dukai Takács Judit saját kezével írt kézírata *A Névnep és Butsvétel* című „érzékeny játék” következik. (129—140. lapig.)

A 141. laptól a 164. lapig terjedő kézirattal kapcsolatban fenntartásaim voltak. Nem e dolgozat feladata ennek taglalása, azonban szemmel láthatóan nem Horváth József Elek kézírásáról van szó, s nem nagyon hasonlít Dukai Takács Judit tárgyalt kézíratainak írásmódjához sem. Nehezen olvasható, szálkás betűk. Ügy tűnik, írója viszonylag nehezen vezette a tollat. Nagyon sok a helyesírási hiba, amikkel sem Horváth, sem Dukai Takács ismert kézíratai esetében ez idáig nem találkoztam (vesztetem, foro, töbet, nészhet stb.). Amíg hozzászoktunk a vizsgált kéziratoknál az érthetően elrendezett oldalakhoz, addig itt az írás összefolyik. Tulajdonképpen csak egy cím emelkedik ki a legelején az *Epedés*. Eddigi kiadások ilyen című verset nem ismernek. A versek zöme a későbbi Dukai Takács-művek színvonalát nem éri el, bár pár bájos momentum fellelhető. Hirtelen jött gondolat alapján vélhetnénk talán kétes eredetűeknek, ám. R. Kocsis Róza bölcsészdoktori értekezésében³¹ rámutat, hogy e versek a 14 éves Judit zsengei, rögtönzése, próbálkozásai.

Ezt követően a *Juliskám halálára 1829* és *Az én lakhelyem* című versek kézírata következik. (Dukai Takács Judit saját kezű írása.)

A keresettek közül csupán a *Három szép érzés* verset találtam meg a Horváth-féle kéziratban. Különböztetést kell értenünk Vadász megállapításával, miszerint Horváth ad hoc

---

²⁸ Vadász: i. m.: p. 44.

²⁹ MTA Könyvtár Kézirattára. K 703.

³⁰ Horváth József Elek. (1784(?)—1835) ügyész, majd tanító. A kaposvári kir. gimnázium igazgatója. A MTA levelező tagja. Cikkei, versei, értekezései és egyéb írásai jelentek meg a Tudományos Gyűjteményben, az Erdélyi Múzeumban, stb. Kevésbé jeles költőink közé tartozik. (Lásd részletesen: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái IV. köt. pp. 1250—1252.)

jelleggel írta egymás után a verseket, s nem éppen szerencsés, hogy az összegyűjtött versek közé sajátjait is becsempészte.

Az MTA Kézirattárában őrzött anyag rendkívül fontos és komoly tanulmányozásra inspiráló kéziratgyűjtemény. Dukai Takács Judit tervezett összes művei kritikai kiadását megelőzően nélkülözhetetlen beható, minden részletre kiterjedő vizsgálata. Ez annál is inkább fontos, hisz' tudjuk: Vadász például nem tartotta szükségesnek bevenni a költő munkái közé Horváth József Elekhez és Takács Teréziához írt verses leveleit annak ellenére, hogy e kéziratban azok rendelkezésre álltak.³²

Hasonlóan figyelembe kell majd venni a változatokat is, amelyek nyomon követhetők, mint például *A' kesergő Malvina ugyan annak sírja feletti* című költemény esetében, ahol Vadász az eredeti, Horváth a Döbrönteitől javított változatot hozza. A Horváth-féle kéziratban ugyanis e vers némileg megváltozott alakban jelenik meg. Ennek okát egy, a kézirat keletkezésével azonos korban, de később írt, nem Horváthtól származó bejegyzés tisztázza: *Ezt, így miként itt áll, Döbrönteitől javítá!* Ugyanezen kéz még két jelzést tett a kéziratban, mindkét esetben a címlapokon.

A KÖTETBEN MEG NEM JELENT VERSEK

Mivel a két előbbieken jelzett, kötetben nem publikált vers, valamint a harmadik helikoni változata a Veszprémi Hírlapban való megjelenés ellenére úgyszólván ismeretlen, szükségesnek tartom közlését.

A Feld Blumen (Mezei virágok), az 1817. május 14-én huszonhetedik születésnapját ünneplő Hohenzollern Josephine hercegnő tiszteletére íródott. A hercegnő Festetics György fiának, Lászlónak volt hitvese. E házasság lé vén európai uralkodócsaládokkal kerültek rokonságba a Festeticsek. Ez a család további felemelkedését jelentette. Nem véletlen hát, hogy Dukai Takács Judit lényegesnek tartotta a köszöntőt, még hozzá olyannyira, hogy a hercegnő anyanyelvén írta azt. Tollát — amint a vers is bizonyítja — hasonló könnyedséggel forgatta németül, mint magyarul. Az alkalmi vers színvonalát ugyan nem haladja meg a költemény, nőies bájával mégis hat. A hercegnőt Dukai Takács Judit német nyelvű *magyar költeménnyel* köszöntötte. Ez egyértelműen kiderül a mű olvasásakor.

A korabeli tudósítások (Pester Zeitung, Hazai 's Külföldi Tudósítások) nem jelzik a versnek a Helikonon való felolvasását. (3.—4. kép.)

A verset Perényi József olvasatában közlöm.

---

³¹ R. Kocsis Rózsa: Dukai Takács Judit élete és (költészete). ELTE. Bölcsészdoktori értekezések. (Bp. 1972.)

³² Vadász: i. m.: p. 53.

0 Feld Blumen.
Grußworte.

Am Jubel des Tages des Hofes meine geliebte Fürstin
von Hofenallene Hofen; vermählte Gräfin
Lestenes von Tolna. 14ten May 1817.

Esag vor allen Tagen was mir ausgehen laßt
Und mit goldenem Straußlein mein Herz so frohlich mag
Und morgen ist gewiß voll wie die Welt der glänz der Hof
Auch dem Englischen wie groß der Pöbel gesal.
Alles ist verwandelt in Amaranth sein
Dus ist sollen sein allein trauern auf! Mein.
Glück ist gedankt flüchtigt jense von mir die Freude
Dienst findet mich mein unglückliches Herz.
Sind weiß ich mich wieder die feilige Worte
Lied' diemmer also kein ist sich auf Ungewand stur
Görte Göttin mein wort weiß durch den Himmel dringt
Of' gahst der Agnes was ein Land Mädchen bin
Lahr immer groß Tag groß Fürstin
Erpfin die Hofe Geist Helicon's Königin.

3. kép

A Feld Blumen című vers első oldala a keszthelyi kéziratban. A cím mellett jól látszik az ovális jel. (1817 május 21)

Feld Blumen.
Gedicht.

Am Geburte Tage
Vater Josephine, größter Tochter von Joseph von
Hofburg, vermählter Gräfin, Leutnant von
Solna. 14ten May 1817.

Sag mir alle Tugenden was mir entgegen laßt.
Und mit goldenem Straußlein mein Herz so prächtig schmückt
Vest Morgen ist gewacht voll von Verborgt glänzt der Hefel
Anwonn erblüht wie Herz der Dinkel Hefel.
Alles ist wunderbar in Amaranth sein
Dies ist sollen sein allein wachen auf! Mein.
Schlafet ihr Gedanken, schlafet jetzt von mir Tugend.
Sind findet mich mein Unglückliches Herz
Sind werft ich mich nicht in feiliger Kasse
Lied in dem Ales hier ist sie auf Unglück Hefel
Hörst Götter mein Wort was Dief der Himmel bringt
Auf! jetzt der Dief was ein Land Mädchen bringt.
Lita.

4. kép

A Feld Blumen című vers első oldala a pannonthalmi kéziratban. (1817. május 21.)

FELD BLUMEN

Gewidmet Am Geburst Tage der Josephiene gebohren Fürstin von Hohenzollern
Hechingen, vermählter Gräfin Festetics von Tolna. 14-ten May 1817.

Tag vor allen Tagen was mir entgegen lacht
Und mit goldenen Strahlen mein Herz so fröhlich macht
Der Morgen ist pracht voll wie Silber glänzt das Tahl
Auroren begleitet wie froh der Vögel Schal.

Alles ist verwandelt in Amaranten Hain
Nur ich sollte heite allein trauern ach! Nein.
Fliehet ihr Gedanken fliehet jetzt von mir Schmerz
Heute findet ruhe mein unglückliches Herz.

Hier werf ich mich nieder Du heilige Natur
Bey deinem Altar knie ich hier auf Ungarns Flur
Höret Götter mein wort was durch den Himmel dringt
Ach! sehet das Opfer was ein Land Mädchen bringt.

Lebe immer frohe Tage grosse Fürstin
Erschein uns hoher Geist Helicons Königin
Leicht begleite dich der Sphären fliegender Tanz
Schmücke deine Locken der Liebe Myrten Kranz.

Das ganze Leben ist ein wild stürmendes Meer.
Viellen ist es von uns wüsste und freuden leer
Dir o holdes Geschöpf solls ein Paradies sein
Fliesse deine Lebens Quelle himmlisch und rein.

Auf deinem Geburts Fesst reich ich dir zwey Blumen
Die zwar nicht von Parnass nur von Felde kommen
Sie duften dir ewig durch deiner Lebens Zeit
Die erste. — Hochachtung, -zweite, - Zufriedenheit.

MEZEI VIRÁGOK

Josephiennek, Hohenzollern Hechingen hercegnőnek, Tolnai Festetics
hitvesének, születésnapjára ajánlva 1817 május 14-én.

E fényes nap élembe jőve rámnevet
S arany sugárral átjárja szívemet,
Midőn ezüsttel csillámot hint a hajnal
S mint madárhad omladoz csillagfolyammal.

Az Amarantusz liget új gyümölcsöt terem
S csak nekem kell túrve kínlódnom? Ah, de nem.
Rohanj el tőlem bú, rohanj el fájdalom
S ma fájó szívemet enyhél altatom.

Oltárodnál Szent Természet letérdelek
S Magyarhon mezőjén nyugtot ott lelek.
Halljátok Istenek szavam a felhőn át,
Nézzétek honnunk lánya dús áldozatát.

Legyenek napjaid szépek fényes dáma,
Nagy szellem, te Helikon királyi ága.
Kísérjenek könnyű szféráknak táncosi
S kedves mirtusz dús fürtjeid megleli.

Az élet nézd, vadul tajtékozó tengerár.
Pusztá, kietlen s öröm sincs benne már.
Ó szende lélek, neked az éden legyen,
Hol élted forrásánál dús virág terem.

Születésnapodat köszöntse két virág,
Mellyet Parnasszus nem, csak mezők földje ad.
E két virág óvja, vidítsa éltedet;
Emez a megelégedés, amaz a tisztelet.

---

³³ A műfordítás alapjául szolgáló nyersfordítás Cs. Szigeti Erika munkája.

Búcsúzás
Késztesen Kóth János Prefectus Uról.

Váló é: avagy valahelyen lépettél meg
Avagy egy reményű álom fűrésze
Képzőrepedő szemem.

'Majd Egek viús magavágya ragad
Majd ismét minden kis örömet meg ragad
'Kulni és em könnyem

De eh' észreim bá' sündre veltél meg
'És időnek hi mért folyami álomnak
Változatlan: keserű

Sebességgel tűnnek elváltok kisvői
'És leg febb reménynek más érem gyümölcsei
Szavunk: östör kár.

* 'A sendiskesken végzetekhez hozzá
Szejjett örömeim oflatni ahogyja
'mint fúj es első kibel.

Dólis Széjjfia! hát nem társas továbbá más
Cőhajásnak Széjj egy újabb pályára vör
Es mi töltünk el süffel!

5. kép

A Búcsúzás című vers első oldala a készthelyi kéziratban. A cím mellett jól látszik az ovális jel. (1818. május 20.)

A Búcsúzás Tekéntetes Ásbóth János Praefectus Úrtól születését egy szomorú esemény ihlette.

Asbóth János 1768-ban született Nemescsón. Göttingában tanult. Késmárkon, Lőcsén, végül 1901-től a keszthelyi Georgikonban, illetve Festetics György uradalmában, különféle posztokat töltött be, mígnem a Georgikon igazgatója lett. A tanítás során Pethe Ferenc mellett ő tette a legtöbbet az oktatás színvonalának emeléséért. Meghatározta a georgikoni múzeum rendezési elvét. Nagyon sokat tett a Helikoni Ünnepségek létrejöttéért, azok szervezésében oroszlánrészt vállalt. *A Helikon I.* kötet bevezetőjét két társszerzővel (Ruszák József és Petróczy Béla) közösen írta. 1823-ban halt meg Zomborban.

1818. március 10-vel kinevezték a Ferenc-csatorna Társaság által a kincstártól bérbe vett jószágok kormányzatának első ülnökévé. így el kellett hagynia Keszthelyt. Nem kétséges, távozása megpecsételte a Helikonok sorsát.

Dukai Takács Judit verssel búcsúzott Asbóthtól, s e verset fel is olvasta az 1818 májusi ünnepen. (5. kép) A mű felsorolja Asbóth érdemeit, a Georgikon és a Helikon körül kifejtett erőfeszítéseit. Talán legszebb szakasza az utolsó, ahol Dukai Takács Judit egyszerűen, mégis meghatóan, minden erőltetett vers-dí- szítmény nélküli sorokkal köszön el a „Bölcs Férj fiu”-tól.

BÚCSÚZÁS

Tekéntetes Ásbóth János Praefectus Úrtól

Való-e? avagy csak Lelkem képzelménye
Avagy egy réméttő álom tüneménye
Kápráztatja szememet.

'S majd Egeket vivó magasságra ragad
Majd ismét minden kis örömet meg tagad
'S hűlni érzem könnyemet.

De ah! érzéseim bár rendre csálnának
'S az időknék ki mért folyami álnának
Változhatatlan határt.

Sebességgel tűnnek éltünknek kincsei
'S 'a leg szebb reménynek már értt gyümölcsei
Szenvednek örökös kárt.

'A rendíthetetlen végzéseknék karja
Tetézett örömünk oszlatni akarja
'S mint fáj ez érző kebel.

Bölcs Férj fia! hát nem tarthat továbbá már
Sóhajtásunk Téged egy ujjabb pálya vár
És mi tőlünk el tűnsz el!

De bár mégy — 's vágyásid messzebbre halladnak
'A halni nem szokott érdemek maradnak
Örökös helyednek.

Áldozni fog Keszthely hives ernyejében
'A hála 's barátság szentebb érzésében
Oltárán emlékednek.

Im Maecenásunk 'a dicsőek példánnyá
Keszthelynek bérezi közt hangozni kívánnya
Későbbre is Nevedet.

Hűség és fáradni nem tudó munkásság
Hazafiúi láng bölcs eleme nyájasság
Koszorúzták tettedet.

'S valamint Apolló bájjoló Lantjának
Zengzetét bévették falai Thrójának
Fel emeltetésével.

'S midőn az Istenség onnét el távozott
Hajdani lététől minden kő hangozott
Csuda szer erejével.

Ügy nemes Lelkednek szép szüleményei
'A Georgiconnak erős talp kövei
Mind utánnad Zengenek.

Bár 'a nagy sziveket esmerni tanuljuk
Valódiságokban csak akkor bámuljuk
Ha már többé nincsenek.

Felejthetetlen lész Chittoni nagy Lélek
Im' a rósás ajkú Ifjúság! hogy vélek
Miket tevői hirdeti.

Itt maradnak munkád sokféle nemei
Itt szép Virtusidnak édes emlékei
'S utad könnyünk követi.

Hányszor láttad? Keszthely Tempe vidékcín
'A viruló tavaszt illatos berkein
Ki kelni mély álmából.

Hányszor meg sárgulni Ceres kalászszeit
Tegzes Diánnának jönni Vadászszeit
Az Erdők vadonjából.

Hányszor minden idő tájnak kellemeit?
'A habzó Balaton nyájjas Isteneit
Hányszor köszönted velünk?

Nefelegcsd hogy Lelkünk rokon érzőt talált
Benned, és zöldellő örök tavaszszá vált
Társaságodban telünk.

Ha majd a boldogság dajkáló karjával
'A szerencse gyémánt fény koronájával
Jutalmazza életedet.

Emlékezz! Zala és Vassnak vidékjére
Ugy azoknak érző baráti szivére
Kik tisztelnek Tégedet.

Valahányszor e táj kékellő Hegyein
Tátika moh lepte szent dőledékein
Zephir leng 'a sziklákon

'A hányszor Flórának disze hull vagy fesel
Mind annyiszor Téged nagy Férjfi! idvezel
'A Keszthelyi Helicon.

A *Három szép érzés* című műben három „kut fő”-ről olvashatunk, melynek „csengedez szép kristályá”. A színjátékról, a költészetről és a zenéről van szó. Más a helyzet, ha *'A Muzsikához* című helikoni változatot nézzük. Akkor úgy érezhetjük, hogy egyértelműen a Helikoni ünnepekre íródott, hiszen a művészetek azon ágáról van szó, amelyek az ünnepek fő motívumai is voltak. Ezt annak ellenére leszögezhetjük, hogy eltérést csupán az utolsó versszaknál tapasztalhatunk. Ez az alábbiak szerinti:

HÁROM SZÉP ÉRZÉS

(Vadász és Horváth József Elek szerint)

Hol mindezek gyűlve egybe
Tűnik ott a setétség;
Fénysugárt önt mindenekbe
A jóltévő istenség.
Itt mutatják vetélkedve
Az elmék remekei:
Hogy bár porból emelkedve
Ők nem föld gyermekei!

'A MUZSIKÁHOZ

(Keszthelyi kézirat szerint)

'S itt virágzik Keszthelyben
Bölcs Ápolónak nyoma
Itt van mint hajdan Delphiben
Leg pompásabb Temploma.
Fiai itt vetélkednek
Laurus fedi 'a nyertest
Tarsad védlő Istenednek
Szép Delphink Muzagetest.

Az eltérés azonban lényeges!

A keszthelyi kézirat változata szerint Festeticset „Bölcs Apollónak” nevezi, ki Delphihez hasonló templomban áldoz (értsd: a művészeteknek) Keszthelyen.

E versnél azonban mindenképpen fel kell hívni a figyelmet, az értelem s helyesírás diktálta írásmódváltozásokon túl, pár eltérésre a Horváth, Vadász, illetve a keszthelyi kézirat vonatkozásában.

Vadász-féle változat
(megegyezik Horváth József
Elek féle kézirattal)

*A keszthelyi kézirat
változata*

11. A szenvedő sebeibe	'S 'a szenvedők sebeibe
14. Nélküled ha kérdem, mi	Nálad nélkül vallyon mi?
19. Az élet s az ember — merő	Ez élet, s az ember merő
36. Dicsőséges tetteket	Dicsőséges tetteket
41. S egy asszony minő erős lett	Egy Asszony minő erős lett
46. Ha nézi mint hiv polgár	Ha nézi mint hiv Porgár (sic!)
49. Elmegy nemes büszkeséggel	El megy — 's nemes büszkeséggel
71. S e fellengző érzésektől	'S 'e fellengző érzetektől

A fenti apróbb változatok a vers egészére vonatkozóan nem hoznak új értelmezést.

Nincs konkrét adat arra vonatkozóan sem, hogy a keszthelyi vagy a másik változat született-e előbb. A válaszra, s talán a Dukai Takács Judit irodalom bővítésére is lehetőség nyílik, ha lappangó vagy ismeretlen kéziratok kerülnek elő a levéltárakból, múzeumokból, magángyűjteményekből. Dukai Takács Judit életművének, összegyűjtött munkáinak kritikai kiadása még várat magára.

CSÉBY GÉZA

**DIE HANDSCHRIFTLICHE — GEDICHTE — HEFTE VON JUDIT DUKAI
TAKÁCS**

(ZUSAMMENFASSUNG)

Judit Dukai Takács wurde 1795 in Duka geboren und war eine der ersten ungarischen Schriftstellerinnen. Seit früher Jugend ist sie mit der Kunst verbunden. Zu schriftstellerischer Anerkennung gelangte sie 1814. Sie korrespondierte mit Ferenc Kazinczy, Dániel Berzsenyi, Sándor Kisfaludy, János Kis, mit allen die im damaligen ungarischen Schriftstellerleben bedeutende Persönlichkeiten waren. 1817 und 1818 im Februar und Mai nahm sie auf Einladung des Grafen György Festetics an den unter der Mäzenenschaft des Grafen stehenden Helitkonfeiern teil, wo sie gemeinsam mit anderen Schriftstellern ihre Gedichte vortrug. Im Keszthelyer Balaton Museum sind drei handgeschriebene Hefte von Judit Dukai Takács entdeckt worden, die anlässlich der Helikonfeiern entstanden. (Februar—Mai 1817, Mai 1818). Von den Gedichten in diesen Heften sind zwei (Feld Blumen; Abschied) und von einem dritten (Drei schöne Gefühle oder Zur Musik) der letzte Teil, von einer in Wenigen Exemplaren erschienenen Zeitung abgesehen (Veszprémi Hírlap 10. Nov. 1912), unbekannt. Die in der Bibliothek der Erzabtei Pannonhalma befindlichen Handschriften von Judit Dukai Takács stimmen fast vollkommen mit der Keszthelyer Handschrift vom Februar bzw. Mai 1817 überein. Sie sind eigenhändige Abschriften der Dichterin.

Die in der Handschriftensammlung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften aufbewahrten Werke von Judit Dukai Takács stellt ein durch János Elek Horváth gesammeltes (1829) Material dar, dass er zu veröffentlichen beabsichtigte. In dieser Sammlung befinden sich noch drei erwiesenermassen von der Dichterin stammende Werke und eine Handschrift frühzeitigen Ursprung, die ebenfalls für ein Gedicht von Judit Dukai Takács gehalten wird.

***

Megjelent: Művelődéstörténeti tanulmányok 1990. Zalai Gyűjtemény 31. Zalaegerszeg, 1990.
pp. 97-119